

VASAKYRKANS LUNDÉN-ORGEL

Ett restaurativt renoveringsprojekt
(Inkl länkar, ljud och bild: se nedan)
Per Högberg, FD

Vasakyrkans läktarorgel har under 2020 varit föremål för en restaurativ renovering. Syftet med denna presentation är, att i ord och ton presentera min roll som projektets konstnärlige ledare, och som sådan kort beskriva några aspekter på det mångfacetterade bruket av instrumentet i liturgi, konsert, relaterad pedagogik och forskning. Särskilt fokuseras interaktionen mellan orgel, instrument, klang och rumslighet.

Vasakyrkans läktarorgel, byggd 1909 av Eskil Lundén för den då nya kyrkan, är ett unikt katedralinstrument, kongenialt med rummet, dess arkitektur (signerad Yngve Rasmussen) och generösa akustik.

Vid den senast större renoveringen (2002) ägnades intresset åt att söka klangligt återställa instrumentet till angelägen originalstil. Resultatet blev anslående; orgeln är berömd för sin tidstypiskt senromantiska klang, till stor glädje för Vasa församling i gudstjänster och konserter, men också för stadens och regionens rika musik- och kulturliv, med evenemang som den årliga Göteborgs Internationella Orgelfestival, svenska och internationella orgelsolister, utbildningar på olika nivåer och forskning kring orgelbyggnad och orgelspel.

Inför renoveringen för ca 20 år sedan, ägnades dock instrumentets tekniska status otillräcklig uppmärksamhet. Orgelns tillstånd försvagades successivt.

Under 2020 har orgeln genomgått en omfattande restaurativ renovering med fokus riktat mot dels instrumentets luftförsörjning, spelregering, registratur samt viss komplettering av stämdispositionen, dels återställande av instrumentets originalutseende. Efter vederbörligt tillståndsförfarande har det på 1950-talet tillbyggda ryggspositivet avlägsnats, och nu framträder orgelfasad och läktarbarriär ånyo i ursprungligt skick, i harmoni med kyrkans övriga interiör.

Det fristående spelbordet är helt nytt och har flyttats fram på läktaren till den plats där ursprungliga Lundén-spelbordet från 1909 stod. Spelbordets front, synlig nerifrån kyrkan, har designats enligt Yngve Rasmussens ritningar från 1907.

Den restaurativa renoveringen har fördelats på två huvudsakliga entreprenader: Arbeten med själva orgeln (inkl. spelbord/spelbordsfront) har utförts av Rieger-Orgelbau GmbH/Schwarzach (Österrike), som också bygger den nya orgeln hos Vasakyrkans granne, Göteborgs konserthus, för invigning 2021. Bröderna Bergström Byggnads AB, Halmstad, har svarat för arbeten med läktare och läktarbarriär.

Corona-pandemins följdverkningar har påverkat renoveringsprojektet. Den ursprungliga upphandlingen mellan Göteborgs Domkyrkopastorat (till vilket Vasa församling/Vasakyrkan tillhör) och Rieger-Orgelbau har därför under projektets gång måst justeras. Detta innebär att några beställda arbeten fått skjutas på framtiden. Till dessa hör installationen av fjärde manualens fjärrverk.

Orgeln togs åter i liturgiskt bruk söndagen den 14 oktober 2020, i konsertant bruk under påföljande helg i samverkan med Göteborgs internationella orgelfestival. I samband med denna arrangerades också ett Lundén-symposium (se länk nedan):

Som konstnärlig ledare för restaureringsprojektet samt därtill församlingens organist, har min huvudsakliga uppgift varit att beskriva det mångfacetterade bruket av instrumentet i liturgi, konsert, relaterad pedagogik och forskning.

Orgeln i Vasakyrkan förenar sig på ett sällsamt sätt med kyrkorummet, såväl arkitektoniskt som klangligt. Själva instrumentet utgörs av denna förening, denna helhet. Som organist vid spelbordet, trakterar man inte blott själva läktarorgeln, man spelar hela rummet.

Detta blir än mer påtagligt i närvaro av menigheten; var och en utgör ett eget rum. Tillsammans bildar orgel, organist och menighet ett gemensamt rum. Musicerandet pekar på en rörelse från ensamheten i rollen som organist till erfarenheten av att det som sker i kyrkorummet sker i samverkan och gemenskap. Alla befinner vi oss och rör oss – om än på lite olika vägar – i samma rum och med samma huvudriktning österut. Orgelklang, arkitektur och rummets övriga konstuttryck blir resurser som koordinerar och intensifierar denna gemenskap, denna gemensamma rörelse, detta gemensamma rum.

Per Högberg vid Vasakyrkans orgel:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ic9mWlrSJ5I>

Lundén-symposium:

<https://www.organacademy.se/lunden-symposium>

Vasakyrkans västläktarorgel:

- Ursprungligen byggd 1909 av Eskil Lundén för den då nya Vasakyrkan
- Om- och tillbyggnader:
Hammarberg, 1943/1952
- Restaurativa renoveringar:
  - Grönlund, 2002
  - Rieger, 2020

Disposition

I:

Principal 16´
Borduna 16´
Principal 8´
Fugara 8´
Flûte harmonique 8´
Dubbelflöjt 8´
Gamba 8´
Oktava 4´
Rörflöjt 4´
Kvinta 2 2/3´
Oktava 2´
Cornett 4ch
Mixtur 3-4ch
Trumpet 16´
Trumpet 8´

II (svällverk):

Gedakt 16´
Violinprincipal 8´
Violin 8´
Gemshorn 8´
Rörflöjt 8´
Oktava 4´
Flûte harmonique 4´
Flageolette 2´
Rauschqvinta 2ch
Trumpet 8´
Klarinett 8´
Tremulant

III (svällverk):

Dulciana 16´
Basetthorn 8´
Konsertflöjt 8´
Gedakt 8´
Qvintatön 8´
Salicional 8´
Voix coeleste 8´
Violin 4´
Ekoflöjt 4´
Waldflöjt 2´
Harmonia aetherea 3ch
Oboe 8´
Euphon 8´
Tremulant

IV (fjärrverk):

Vakant

Pedal :

Untersatz 32´
Violon 16´
Subbas 16´
Ekobas 16´ (transm.)
Principal 16´ (ny)
Kvinta 10 2/3´
Principal 8´
Gedakt 8´
Violoncelle 8´
Oktava 4´
Kontrabasun 32´ (ny)
Basun 16´
Fagott 16´ (ny)
Trumpet 16´ (transm.)
Trumpet 8´ (ny)

Manualkoppel:

I/II, I/III, I/IV, II/III, II/IV, III/IV

I 4', II 16', II 4', III 16', III 4'

Pedalkoppel:

I/P, II/P, III/P, IV/P, Ped 4'

Registersvällare

Kombinationssystem